

चीनची “ग्रेट गेम” योजना

भारताच्या तुलनेत त्याच्या हवाई शक्तीचे जे तोटे आहेत ते सोडवण्यासाठी तिबेटी पठारावरील संरक्षण पायाभूत सुविधांचे उन्नयन करीत आहे

तिबेटमधील विमान वाहतूक पायाभूत सुविधावेगाने सुधारण्याच्या वृत्ताने विमान वाहतूक वेबसाइट गजबजून गेल्या आहेत. तेथील रस्ते आणि रेल्वे जाळ्याच्या विस्तारावर बरीच चर्चा झाली असली, तरी हवाई क्षेत्रांचे उन्नयन, कठोर विमाननिवारा, नवीन धावपट्टी, अॅप्रन, भूमिगत साठवण आणि डोंगराळ भागात बोगदा बांधण्याचा वेग, हे सर्व हाय-रिझोल्यूशन उपग्रह फोटोंमध्ये दिसून येते, ज्यात नवी दिल्लीत धोक्याची घंटा वाजली पाहिजे. यासाठी दोन कारणांसाठी विश्लेषणाची गरज आहे. पहिली गोष्ट म्हणजे, पूर्व लडाखमधील तणाव कमी करण्याच्या चर्चेत ही बांधकामे आणि चीनकडून होत असलेली दिरंगाई यांच्यात काही संबंध आहे का? या अपग्रेडेशनसह चिनी लोकांचे धोरणात्मक उद्दिष्ट काय आहे? दुसरे म्हणजे, या बदलांचा भारतीय हवाई दल (आयएएफ) आणि पीपल्स लिबरेशन आर्मी एअर फोर्स (पीएलएएफ) यांच्यातील हवाई शक्तीच्या समतोलावर मध्यम ते दीर्घकालीन कसा परिणाम होईल?

हवेत कमकुवत विकेटवर

२०२० मध्ये दशकांपूर्वीच्या समजुतींचे उल्लंघन करून चिनी लोकांस पूर्वेकडे वाढवण्याचे मोठे धोरणात्मक उद्दिष्ट अजूनही चर्चेचा विषय असले, तरी बीजिंगने आपल्या डिस्कोफिट्यूरला जे शोधून काढले ते म्हणजे भारताने कोणतेही मैदान दिले नाही आणि काही क्षेत्रीय तोटे संतुलित करण्यासाठी दक्षिण पॅन्गोंग त्सो भागातील सोयीस्कर बिंदू प्रत्यक्षात व्यापले. या दडतेला आयएएफच्या मारक शक्तीचा प्रतिकार होता आणि तीन कारणांमुळे ते हवेत कमकुवत विकेटवर असल्याचे चिनी जनतेला स्पष्ट झाले. प्रथम, आयएएफची उच्च स्ट्राइक क्षमता, त्याच्या विमानांना हिमालयाच्या पायथ्याशी असलेल्या हवाई क्षेत्रांच्या स्ट्रिंगचा फायदा आहे; ते कमी उंचीवर आहेत आणि पूर्ण शस्त्रीकरणभार वाहून नेण्याची परवानगी देतात. दुसरे म्हणजे, तिबेटमधील चिनी हवाई क्षेत्रे फारच कमी होती, मोठ्या प्रमाणात बाहेर होती आणि म्हणूनच ते परस्परसमर्थन करत नव्हते; हवाई संरक्षण रचनेतही अंतर होते ज्याचा उपयोग आयएएफ मागील लक्षांमध्ये मध्यस्थी करण्यासाठी करेल. तिसरे म्हणजे, बहुतेक तिबेटी हवाई क्षेत्रे १०,००० फुटांपेक्षा जास्त उंचीवर आहेत, जीपीएएफ विमानांच्या पेलोडवर गंभीर निर्बंध घालतात. या उणिवा भरून काढण्यासाठी अतिरिक्त पायाभूत सुविधांची आवश्यकता होती कारण आयएएफची सकारात्मक विषमता कोणत्याही प्रादेशिक फायद्यासाठी चीनच्या योजनेसाठी हानिकारक ठरेल; या प्रयत्नात 'वेळ' हा मित्र बनवाला गेला.

हवाई क्षेत्र आणि हवाई संरक्षण पायाभूत सुविधांच्या जलद उन्नयनाद्वारेच आयएएफच्या अस्मितेतून समतोल साधणे शक्य होते - यासाठी किमान दोन वर्षांची आवश्यकता असेल. चिनी योजना चतुराईने अंमलात आणली गेली आहे ज्याला केवळ डावपेचात्मक विराम म्हणता येईल, जे सुरू झालेल्या परंतु त्यानंतर मेन्डर केलेल्या चर्चेद्वारे मिळवले जाऊ शकते. फेब्रुवारीमध्ये बुबुळ-ते-डोळ्याच्या बुबुळाच्या पवित्र्यात एक 'यश' आले जेव्हा काही भागात एकाच वेळी माघार घेण्यास सहमती झाली, ज्यात पॅन्गोंग त्सोच्या दक्षिणेकडील भागात भारतीय सैन्याला त्यांच्या सोयीच्या ठिकाणाहून मागे खेचणे समाविष्ट होते. पीएलए मोल्डो गॅरिसनला असलेला धोका दूर झाल्यामुळे, चिनी ंनी डेप्संग/दौलत बेग ओल्डी आणि हॉट स्प्रिंग मध्ये यथास्थिती पूर्ववत करण्यासंबंधीच्या नंतरच्या चर्चेत आपली दिरंगाईची भूमिका पुन्हा स्वीकारली, जी भारतासाठी महत्त्वपूर्ण हिताची आहे. हे क्लासिक बार्यिंग-टाइम-थू-टॉकंत्र

आहे आणि अजूनही चालू आहे. गुप्तपणे जिंकलेल्या डावपेचांच्या विरामात, चिनी हवाई शक्तीचे भारताच्या तुलनेत होणारे तोटे रद्द करण्यासाठी चिनी लोक अपग्रेडेशन ड्राइव्हवर गेले आहेत; त्यांच्या हवाई संरक्षण योजनेतील अंतर नवीन पायाभूत सुविधा आणि नवीन हवाई संरक्षण रडार आणि क्षेपणास्त्र प्रणालींच्या स्थितीद्वारे दूर केले जात आहे ज्यामुळे त्यांना एक स्तरित हवाई संरक्षण सेटिंग परवडेल आणि मध्यम ते दीर्घकालीन सत्तेच्या संतुलनावर परिणाम होईल.

टेबल वळवण्याचा प्रयत्न करीत आहे

आयएएफ आक्रमक कारवाईसाठी सुसज्ज आणि प्रशिक्षित आहे. मागील सर्व संघर्षांमध्ये आयएएफने आक्रमक हल्ले केले, शिवाय भूदलांना सक्रिय जवळून पाठिंबा दिला. विचित्र अपवाद म्हणजे १९६२ चा भारत-चीन संघर्ष जिथे आयएएफची भरीव संपाची क्षमता वापरू नये या राजकीय निर्णयामुळे रद्द बातल झाली. जॅंग्वार, मिराज-२०००, सुखोइस आणि आता राफेल च्या अधिग्रहणाने पाहिलेल्या आक्षेपार्ह भूमिकेचे सूचक म्हणजे उपकरणांचे अभिपरीक्षण प्रोफाइल. हवाई शक्तीच्या सिद्धांताच्या चष्यातून पाहिले तर, हे शिक्षेद्वारे प्रतिकार करण्याच्या भारताच्या धोरणाकडे बोट दाखवते: 'आमच्याकडे आपल्याला दुखावण्याची साधने आणि शक्ती असल्याने आमच्याशी गल्लत करू नका'. हवाई संरक्षण ाची रचना बळकट करून, चिनी लोक विमान आणि हवाई दलाच्या तोट्याच्या बाबतीत महाग पडेल असे संकेत देऊन आयएएफला परावृत्त करण्याच्या धोरणाद्वारे टेबल फिरवण्याचा आणि भारताला रोखण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. हा बदल अंमलात आणण्यासाठी चीनला सुमारे दोन वर्षे लागतील. जर चीन आपल्या प्रयत्नात यशस्वी झाला, तर भारत आता असलेल्या सकारात्मक हवाई शक्तीच्या विषमतेचे ट्रम्प कार्ड गमावू शकतो.

भारताने काय करावे? हवाई संरक्षण उन्नयन मोहिमेवर नक्कीच लक्ष ठेवले जात आहे, परंतु ते पुरेसे नाही. जर जमिनीवरील यथास्थिती लवकरच मिळाली नाही, तर आजपासून एक किंवा दोन वर्षे उशीर होऊ शकतो. चर्चेचा दर्शनी भाग त्याच्या कुटिल उद्दीष्टासाठी मान्य केला पाहिजे. चर्चेतील भारताची मुद्रा आणि मागणी (ज्याला आयएएफप्रतिनिधीदेखील आहे असे वाटते) चीनच्या गेम प्लॅनबद्दलची त्याची समज प्रतिबिंबित करणे आवश्यक आहे. बाहेर पडण्याचा दुसरा कोणताही मार्ग नाही.

मनमोहन बहादूर हे निवृत्त एअर व्हाइस मार्शल आहेत

the_thinking_treet3
THRIVING FOR SUSTAINABLE FUTURE